

Ζητήματα συναισθηματικής ανάπτυξης, ταυτότητας και δημιουργικότητας στην εφηβεία: ρόλος οικογένειας-σχολείου

Η. Ε.Κουρκούτας
Καθηγητής Ψυχολογίας
Παν/μιο Κρήτης

Προκλήσεις εφηβείας: συνοπτικά

- Οργάνωση και συγκρότηση προσωπικότητας
- Ενίσχυση και δημιουργία νέας ψυχοκοινωνικής ταυτότητας
- Ένταξη με διαφορετικό τρόπο -ως αυτόνομη /ξεχωριστή /ιδιαιτέρα μονάδα στο πλαίσιο του κοινωνικού ιστού των (ομάδων) συνομηλίκων
- Αποστασιοποίηση από τους γονείς
- Σχέση με το σχολείο, τους θεσμούς τη μελλοντική κοινωνική πορεία/πραγματικότητα, ενσωμάτωση των γονικών /κοινωνικών ιδεωδών/ δημιουργία προσωπικών προτύπων ζωής/ιδεωδών/ αξιών

Εφηβεία, αλλαγές, προκλήσεις, παρεκκλίσεις

- Ιδιαίτερη περίοδο ορμονικών, σωματικών αλλαγών
- Ανάδυση της σεξουαλικότητας
- Αλλαγές: εικόνα του σώματος, εικόνα εαυτού
- Η εξωτερική εμφάνιση επενδύεται σε μεγάλο βαθμό/προέκταση του εαυτού
- Βασικές προκλήσεις για τον έφηβο:
  - οι συνομήλικοι, οι αντιλήψεις τους και η αποδοχή τους αποκτούν μεγάλη σημασία
  - αναζήτηση νέων ταυτίσεων, νέων ρόλων

- επαναδιαπραγμάτευση του ρόλου και της θέσης στην οικογένεια
- αποστασιοποίηση από γονείς (πρδγ.: Κ.)
- νέα θέση και ρόλο στο σχολείο, στο πλαίσιο κοινωνικών, ετεροφυλικών σχέσεων, το άλλο φύλο αποκτά μεγάλη σημασία
- σημαντικές αλλαγές στο πλαίσιο της κοινωνίας, των σχέσεων και στάσεων των γονέων απέναντι στα παιδιά
- τροποποιούνται οι προβληματικές στην εφηβεία (π.χ. βίωση της σεξουαλικότητας)

- Ζήτημα της ατομικής-προσωπικής ταυτότητας, παραμένει ανεξάρτητα από τη μορφή του πλαισίου
- Αυξημένες ευαισθησίες σε σχέση με την νέα ταυτότητα
- Άγχος και αμφιβολίες σε σχέση με τις ικανότητες, δυνατότητες αποδοχής, ικανότητες διαχείρισης σχέσεων με τους άλλους, μαθησιακής, κοινωνικής πορείας
- Η συγκρότηση ταυτότητας: ατομική, οικογενειακή υπόθεση/ απουσία θεσμοθετημένων πρακτικών «περάσματος» στην εφηβεία/ στην ενηλικίωση
- Έντονες ενδοψυχικές -ψυχοκοινωνικές αλλαγές

Η πλειονότητα των εφήβων περνά τις αλλαγές με το ανάλογο «φυσιολογικό» άγχος /αναμενόμενες αμφιταλαντεύσεις
Σε οικογενειακά πλαίσια

- με σοβαρά προβλήματα-δυσλειτουργίες (συγκρούσεις, κλπ.)
- συναισθηματικές ελλείψεις
- κακούς χειρισμούς από τους γονείς των εφηβικών ανησυχιών-αναζητήσεων
- με τραυματικές παρελθούσες εμπειρίες ή κακές σχέσεις και στάσεις
  - αυξάνονται οι κίνδυνοι για εκδήλωση προβλημάτων ή διαταραχών στους εφήβους
  - αυξάνονται οι κίνδυνοι η εφηβεία να βιωθεί με ένα τρόπο αγχωτικό, τραυματικό, με ένταση, αμφιθυμίες, αρνητικά αισθήματα, παρεκκλίσεις, προβληματικές συμπεριφορές (κρίση)

- Οι έφηβοι δεν αναπτύσσουν τις (δημιουργικές) γνωστικό-συναισθηματικές-ψυχοκοινωνικές δεξιότητες, επαρκή κίνητρα για μάθηση και επένδυση του σχολείου, αποδεκτές κοινωνικές συμπεριφορές, επιδίωξη αποδοχής/ σχέσεων
  - υπονόμηση της ψυχοκοινωνικής-σχολικής πορείας του
  - αναστολή συγκρότησης μίας ισορροπημένης ταυτότητας
  - δημιουργία μίας συγκρουσιακής/ περιθωριακής ταυτότητας/ ταυτίσεων-κοινωνική απομόνωση

- Η ύπαρξη πρώιμων διαταραχών /συμπεριφορικών παρεκκλίσεων στην παιδική ηλικία σε συνδυασμό με τα προβλήματα στην οικογένεια δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια ακόμη πιο προβληματική εφηβεία

Ταυτότητα στην Εφηβεία

- Αναπαράσταση εαυτού, αίσθημα αυτοπεποίθησης, αυταξίας-αυτοεκτίμησης, αναπαράσταση του άλλου, τα εσωτερικά (γνωστικό/ συναισθηματικά) πρότυπα λειτουργίας, ικανότητες ανάπτυξης-διατήρησης διαπροσωπικών-συναισθηματικών σχέσεων, ανάπτυξη μηχανισμών διαχείρισης του άγχους /διαπροσωπικών προβλημάτων /συγκρούσεων, ανάπτυξη επιμέρους δεξιοτήτων, συγκρότηση σεξουαλικής ταυτότητας, ποιότητα των ταυτίσεων/ προτύπων, ανάληψη πρωτοβουλιών -κοινωνική-ατομική υπευθυνότητα

Δημιουργικές ικανότητες στην Εφηβεία

Δημιουργικές δεξιότητες: εαυτό,
ψυχοκοινωνικές λειτουργίες

- Κριτική σκέψη/ πολλαπλή νοημοσύνη
- Φαντασία-αυτοσχεδιασμός
- Συναισθηματική νοημοσύνη
- Δυνατότητες ενδοσκόπησης/
αυτοσυνειδησίας
- Δυνατότητα μεταφορικής /συμβολικής
σκέψης
- Διαχείρισης ομάδων/ συγκρούσεων

- Δημιουργικές δεξιότητες: παραγωγή συγκεκριμένου έργου
  - Εικαστικού /μουσικού έργου (χώρο τέχνης)
  - Χώρο των παιγνιδιών
  - Κοινωνικών ατομικών δράσεων
  - Μαθημάτων, επιστήμης

Διεθνή επιδημιολογικά δεδομένα για τα εφηβικά προβλήματα

- 2%-20% ψυχολογικά προβλήματα, προβλήματα συμπεριφοράς, αντικοινωνικές τάσεις
- -20% έφηβοι με διάφορα συναισθηματικές /ψυχολογικές και κοινωνικές δυσλειτουργίες (άγχος, καταθλιπτικές τάσεις, προβλήματα επικοινωνίας, σεξουαλικής ταυτότητας, αυτό-εικόνας, κλπ.)
- 30% εφήβων δεν δέχονται κάποιου είδους εξειδικευμένη βοήθεια ή υποστήριξη

Δεδομένα από την ελληνική πραγματικότητα

- Καταγραφή αυξητικών τάσεων σε διαταραχές συμπεριφοράς στο Δ.Σ. (3%-14%)
- Εμφάνιση και φαινομένων βίας, αυξημένα ποσοστά διασπαστικών, διαταρακτικών, παρορμητικών συμπεριφορών, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς (Thanos, Kourkoutas, & Vitalaki, 2006)
- 14.7% θύματα συστηματικών εκφοβισμών (Pateraki, 2001; Κουρκούτας, Γιοβαζολιάς & Μητσοπούλου, 2007)
- Αυξημένα ποσοστά άγχους διαταραχών διατροφής, σωματικών προβλημάτων (τάσεις εξάρτησης προβληματική αυτονόμηση)
- 2-15% επικίνδυνων συμπεριφορών

Προκλήσεις/ κίνδυνοι εφηβείας I

- **ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ /ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗ**

- Ρήξη με το παιδικό παρελθόν

- Κίνδυνοι:

- Υπερβολικές προσκολλήσεις με τους γονείς /πλήρη ταύτιση με τα γονικά ιδεώδη

- Ματαίωση/αναβολή της αυτονόμησης

- Μερική /Πλήρης ρήξη με τα γονικά κοινωνικά πρότυπα

Προκλήσεις /κίνδυνοι στην εφηβεία II

- **Μερική ρήξη** σηματοδοτεί μία ανίχνευση /πειραματισμούς με έξω-οικογενειακές συμπεριφορές, μοντέλα ζωής /απαγορευμένα «παιγνίδια»
  - κίνδυνοι από τον τρόπο διαχείρισης των γονέων των τάσεων αυτονόμησης και (προκλητικού) πειραματισμού του εφήβου
- **Πλήρης ρήξη** (συναισθηματική ρήξη, εγκατάσταση αρνητικών συναισθημάτων –θυμός, μίσος, οργή για πρότυπα εξουσίας-)
- **Πλήρης /μερική αποστασιοποίηση** /απο- επένδυση σχολείου /κοινωνικής ταυτότητας - αποπροσανατολισμούς

Δεδομένα για την «προβληματική Εφηβεία»

- Σχέση με τον πατέρα, τη μητέρα
- Σχέση με δασκάλους και ρόλος του σχολείου στη διαχείριση των ψυχολογικών/συναισθηματικών, διαπρωσωπικών προβλημάτων ή των προβλημάτων συμπεριφοράς/προβληματικών επιλογών, ταυτίσεων και παρεκκλίσεων

Νέοι ρόλοι: Σχολείο, Γονείς & Εκπαιδευτικούς

- Σχολείο: βασικός παράγων έκλυσης /διατήρησης εφηβικών προβλημάτων -προβληματικών συμπεριφορών (Adelman & Taylor, 1998)
- Σχολείο: βασικό πλαίσιο αντιμετώπισης προβληματικών καταστάσεων (ενδο- & διαπρωσωπικών- κοινωνικών -μαθησιακών)
- Πρώιμες παρεμβάσεις περισσότερο αποτελεσματικές (Carr, 1999; Kaufmann, 2001; Weare, 2000)
- Οικοσυστημικές: ατομική συμβουλευτική εφήβου, συμβουλευτική οικογένειας, συμβουλευτική εκπαιδευτικού-σχολείου, ψυχοκοινωνικά και ψυχοπαιδαγωγικά προγράμματα (ανάπτυξη δεξιοτήτων, αυτό-έκφραση, ενίσχυση της ατομική-κοινωνικής ταυτότητας του εφήβου)

Νέοι ρόλοι: Σχολείο, Εκπαιδευτικούς & Ειδικούς

- Το ελληνικό σχολείο: μονοδιάστατο, ασφυκτικό-μονολιθικό πρόγραμμα σπουδών, εστιασμένο σε ένα στείο γνωστικισμό και μνημονική αναπαραγωγή γνώσεων, απουσία σοβαρών προγραμμάτων-δράσεων ψυχοκοινωνικού τύπου που να ενισχύουν τις μη μαθησιακές δεξιότητες
- Ενίσχυση δεξιοτήτων και απόκτησης γνώσεων που δεν ταιριάζουν με τις αναπτυξιακές-κοινωνικές ανάγκες του εφήβου
- Τεράστιο άγχος και ζητήματα προσκόλλησης στο διαδίκτυο, μη ανάπτυξης δημιουργικών δεξιοτήτων, ισχυρής αυτοπεποίθησης, κινήτρων για γνώση και πίστη στις δημιουργικές ικανότητες, συναισθηματική ανωριμότητα, αδυναμία ανάληψης πρωτοβουλιών
- Αδυνατεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις για ανάπτυξη ενός «άλλου, δημιουργικού εαυτού»
- Ευνουχισμός των δημιουργικών ικανοτήτων

Είδη προβλημάτων και διαταρακτικών συμπεριφορών στο πλαίσιο του σχολείου

- Αγχώδη προβλήματα, εσωστρέφεια, κοινωνική απομόνωση
- Διαπρωσωπικά προβλήματα, μαθησιακά προβλήματα
- Προβλήματα με την αυτό-εικόνα, τη σεξουαλική ωρίμανση τη διαχείριση των ορμών και τη σχολική προσαρμογή

Μορφές διαταρακτικών συμπεριφορών στο πλαίσιο του σχολείου I

- προκλητικές τάσεις & αντιδραστικότητα απέναντι στους εκπαιδευτικούς
- προκλητικές τάσεις & επιθετικότητα απέναντι σε συμμαθητές
- παθητική επιθετικότητα /άρνηση εμπλοκής
- επιθετικά πειράγματα με σκοπό την γελοιοποίηση /απομόνωση /στιγματισμό
- άμεσες ή έμμεσες απειλές, εκφοβισμοί
- σωματικές παρενοχλήσεις άλλων
- συχνή εμπλοκή σε συγκρούσεις /καυγάδες

Μορφές διαταρακτικών συμπεριφορών στο πλαίσιο του σχολείου II

- χρήση σωματικής βίας εναντίον προσώπων ή αντικειμένων, χωρίς εμφανή λόγο
- κλοπές
- συστηματική χρήση ουσιών
- σταθερή εμπλοκή σε περιθωριακές ομάδες
- προβληματική σχολική πορεία /συστηματική απουσίες σχολείο/εγκατάλειψη σχολείου
- βία στις ετεροφυλικές σχέσεις (Mash & Wolfe, 2001)

Λειτουργίες των αντικοινωνικών /προβληματικών συμπεριφορών στην εφηβεία

- Ο έφηβος χρησιμοποιεί την προκλητική /προβληματική /αντικοινωνική συμπεριφορά
- για να τραβήξει τη προσοχή
  - ως διέξοδο /αντίδραση σε ματαιώσεις που έχει υποστεί
  - ως εκδίκηση σε συγκεκριμένα πρόσωπα /καταστάσεις
  - για να εκτονώσει /εκδραματίσει εντάσεις, άγχος ή άλλα αρνητικά συναισθήματα (οργή, θυμό, μίσος)
  - Συχνά η επιθετικότητα/ προκλητικότητα συγκαλύπτει το φόβο του εφήβου για τον άλλον

Λειτουργίες των αντικοινωνικών / προβληματικών συμπεριφορών II

- ως άμυνα ενάντια σε φόβους και ανασφάλειες ή αισθήματα αδυναμίας (αντι-φοβική αντίδραση)- ταύτιση με τον επιτιθέμενο
- ως εξέλιξη μαθημένης επιθετικής /αντικοινωνικής συμπεριφοράς από την παιδική ηλικία (χρήση επιθετικότητας στην οικογένεια, απουσία θετικών ταυτίσεων)
- αποτελεί μέρος της ψυχοκοινωνικής του ταυτότητας (π.χ. ταύτιση με ένα επιθετικό μεγαλύτερο αδελφό /πατέρα, με παραβατικούς συνομηλίκους)

Λειτουργίες των αντικοινωνικών / προβληματικών συμπεριφορών III

- εκφράζει τις εσωτερικές αδυναμίες, τα αισθήματα ανεπάρκειας, την χαμηλή αυτοπεποίθηση
- ως αντίδραση στη σχολική αποτυχία, ψυχοκοινωνική /προσαρμογή /αποτυχία στις ετεροφυλικές σχέσεις
- εκφράζει συγκεκριμένο οικογενειακό πρόβλημα
- εκφράζει τις έντονες συγκρούσεις /κρίση με τους γονείς ΤΟΥ (Κουρκούτας, 2001; 2007; Webster-Stratton, 1999)
- ψυχοπαθητική προσωπικότητα /απουσία ενσυναισθητικών δεξιοτήτων /συναισθημάτων (Frick, 2003; 2006)

ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ

- **Ομαδική, Συνεργατική, Εξειδικευμένη**
  - (≠ ατομική ευθύνη ενός εκπαιδευτικού)
- **Πλαισίωση εκπαιδευτικού, συναισθηματική υποστήριξη και υποστηρικτική εποπτεία** (για την κατανόηση)
- Δεν υπάρχουν μαγικές λύσεις, ούτε έτοιμες συνταγές
- Κάθε περίπτωση επιβάλλει ατομική ανάλυση κατανόηση
- Δυσκολίες λόγω επείγουσας ανάγκης για άμεσες παρεμβάσεις

ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ II

- Αποδραματοποίηση προκλητικών συμπεριφορών
- Σταθερή σχέση, κατανόηση της ψυχολογίας του συγκεκριμένου εφήβου
- Ψυχραιμία, ευαισθησία, αποφασιστικότητα, λογική ανοχή, όχι συνεχή ένταση και αγωνία
- Δεν παίρνουμε «προσωπικά» τις επιθέσεις/προκλητικότητα εφήβου
- Σαφείς κανόνες, ευελιξία, έμφαση όχι στις τιμωρητικές μεθόδους, αποκλεισμό
- Χρήση θετικών τιμωριών
- Προβολή άλλων μοντέλων σχέσης /διαχείρισης κρίσεων
- Εναλλακτικοί τρόποι διαχείρισης των προβλημάτων
- Εμπλοκή των παιδιών σε δραστηριότητες /ομάδες αυτό-έκφρασης /υπεθυνοποίηση τους
- Χρήση εναλλακτικών ψυχοπαιδαγωγικών προγραμμάτων (διαχείριση συγκρούσεων, θυμού, κλπ.)

Προστατευτικοί παράγοντες & παρεμβάσεις

- Πρώιμες παρεμβάσεις περισσότερο αποτελεσματικές (Strain & Timm, 2001)
- Υψηλού επιπέδου εκπαίδευση/ σχολείο με πολιτική ένταξης /υποδομές αντιμετώπισης κρίσεων
- Έγκαιρη και διαχρονική παρέμβαση
- Εμπλοκή οικογένειας

Προγράμματα πρόληψης /παρέμβασης για αντικοινωνικούς εφήβους στο σχολικό /οικογενειακό πλαίσιο

- Infancy & Early Childhood Visitation Program (Olds et al., 1997)
- Montreal Longitudinal-Experimental Study (Tremblay et al., 2003)
- Fast Track Project (CPPRG, 2000)
- Seattle Social Development Project (Hawkins et al., 2002)
- Multisystemic Intervention Programs Delinquent (Henggeler et al., 1998)

Χαρακτηριστικά των προγραμμάτων

- Έμφαση στην προσχολική ηλικία
- Διάρκεια και ένταση παρέμβασης
- Εστίαση στις οικογένειες υψηλού κινδύνου
- Έμφαση στην υποστήριξη των γονέων /ανάπτυξη γονικών δεξιοτήτων
- Έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στα παιδιά με αντικοινωνικές τάσεις
- Εμπλοκή εκπαιδευτικών

Ολιστικές παρεμβάσεις

- Κατανόηση της ψυχικής δυναμικής του εφήβου
- Έμφαση και στις **συναισθηματικές** και στις **κοινωνιο-γνωστικές** διεργασίες (patterns /schemata)
- Ενσωμάτωση **γονέων** και **εκπαιδευτικών** στην παρέμβαση
- Συνδυασμός **ατομικών** και **ομαδικών** παρεμβάσεων
- Συνδυασμός ψυχοθεραπευτικών, συμβουλευτικών /ψυχοπαιδαγωγικών τεχνικών
- Φιλοσοφία παρέμβασης: **θετικού /ενδυναμωτικού τύπου**
- Η **σχέση με τον έφηβο** και ο **συναισθηματικός του κόσμος** στο πυρήνα των παρεμβάσεων

Δύο πρόγραμμα παρέμβασης σε εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας

- Πρόγραμμα εποπτικής υποστήριξης για διαχείριση δύσκολων καταστάσεων (15 εκπαιδευτικούς από το Ν. Ρεθύμνης)(10 τρίωρες συναντήσεις)(1 χρόνος)
- 2 Focus group με 12 εκπαιδευτικούς (6 τρίωρες συναντήσεις)(4 μήνες)
  - ευαισθητοποίηση σε θέματα ψυχολογίας /διαχείρισης αντικοινωνικών /προβληματικών εφήβων
  - ανάδειξη δυσκολιών /παραμέτρων που εμποδίζουν την αντιμετώπιση /ένταξη δύσκολων εφήβων
  - στρατηγικές που χρησιμοποιούνται στα σχολεία

Δεδομένα σε σχέση με το ελληνικό σχολείο

- Δυσκολίες διαχείρισης προβλημάτων συμπεριφοράς /προβληματικών καταστάσεων
- Δημιουργική διαχείριση του δυναμικού των παιδιών
- Αδυναμία προσφοράς σε παιδιά με προβλήματα
- Αδυναμία χειρισμού /βοήθειας σε παιδιά με σοβαρά οικογενειακά προβλήματα
- Έλλειψη γνώσεων σε σχέση με τις μεθόδους αντιμετώπισης και δημιουργικής διαχείρισης δύσκολων /προκλητικών συμπεριφορών
- Δυσκολίες επαφής /συνεργασίας με τους γονείς
- Δυσκολίες συνεργασίας με συναδέλφους
- Αδυναμία από πλευράς διεύθυνσης εφαρμογής ικανοποιητικών /αποδοτικών λύσεων

Δεδομένα σε σχέση με το ελληνικό σχολείο II

- Έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις από τη μεριά των εκπαιδευτικών
- Οι προβληματικές συμπεριφορές προκαλούν μεγάλο άγχος /προβληματισμό σε πολλούς εκπαιδευτικούς σε σχέση με το ίδιο το παιδί και τις άλλες ομάδες μαθητών
- Προκαλούν εσωτερικές συγκρούσεις /ενοχές -διλλήματα
- Αναδεικνύουν τις προσωπικές αντιφάσεις /συγκρούσεις και κενά σε προσωπικό, επαγγελματικό, θεσμικό επίπεδο: αντιφατικές στάσεις
- Γνωσιοκεντρικό σχολείο , δεν έχει χώρο για παιδιά με αντικοινωνικές τάσεις /παρεκκλίσεις
- Αναλυτικό πρόγραμμα είναι δεσμευτικό,

Δεδομένα σε σχέση με το ελληνικό σχολείο III

- Κοινωνικές απαιτήσεις
- Μεγάλος αριθμός παιδιών /κακές συνθήκες εργασίας
- Πολυδιάσπαση της εκπαίδευσης /ελλιπή σχέση με τα παιδιά /ελλιπή γνώση της προσωπικότητας
- Απουσία ελεύθερου χρόνου για γνωριμία /απουσία εναλλακτικών μεθόδων διδασκαλίας /παιδαγωγικών δραστηριοτήτων που ευνοούν την ομάδα
- Μεγάλες ελλείψεις σε σχέση με πρακτικές γνώσεις για την εφηβεία
- Απουσία ενιαίας /σταθερής πολιτικής από το σχολείο για παιδιά με παρεκκλίνουσες /αντικοινωνικές συμπεριφορές
- Πολιτική αντιμετώπιση: έμφαση σε αρνητικές παρεμβάσεις(αποβολές)

Δεδομένα σε σχέση με το ελληνικό σχολείο IV

- Σύλλογος Εκπαιδευτικών: Αντιφατικές προτάσεις, αδυναμία λήψης ολοκληρωμένων αποφάσεων /σχεδιασμού ολιστικών /μακροπρόθεσμων στρατηγικών, έλλειψη ενδιαφέροντος από πολλούς καθηγητές για τα προβλήματα εφήβων /αδυναμία ξεπεράσματος του παραδοσιακού ρόλου/αντανακλαστικές αντιδράσεις / εμπλοκή σε ένα φαύλο κύκλο εκατέρωθεν αρνητικών αντιδράσεων
- Απόδοση των προβλημάτων στους γονείς /αποενοχοποίηση του σχολείου
- Αδυναμία νεότερων μελών να παρεμβαίνουν συστηματικά /να επηρεάζουν θετικά
- Μερική ή ολική απουσία σχολικών συμβούλων

Δεδομένα σε σχέση με το ελληνικό σχολείο V

- Απουσία τμημάτων ένταξης/ υποστηρικτικής εποπτικής βοήθειας ειδικούς
- Χαρακτηριστικό των σχολικών παρεμβάσεων βραχυπρόθεσμα /αρνητικά αποτελέσματα
- Συστηματική /εξειδικευμένη υποστήριξη των εκπαιδευτικών στην καθημερινότητα

Μελέτη περίπτωσης

- Ν. 16 χρονών
- Κακοήθη όγκο στον εγκέφαλο
- Έντονα οικογενειακά προβλήματα /σοβαρές διαταραχές συμπεριφοράς/ επιθετικότητα /
- Αδυναμία χειρισμού του παιδιού από τους καθηγητές / καμία διαμεσολάβηση ειδικού
- Σχολείο σε κατάσταση κρίσης: αδυναμία σχεδιασμού πολιτικής / παρέμβασης (π.χ. τιμωρία /καμία επιβολή ποινής)

Πλεονεκτήματα παρεμβάσεων στο πλαίσιο του σχολείου

- Πρόωρη ανίχνευση
- Πρόωρη παρέμβαση
- Ολιστική μη ιατρογενής παρέμβαση
- Συνδυασμός ψυχολογικών και ψυχοκοινωνικών /ψυχοπαιδαγωγικών τεχνικών /προγραμμάτων
- Αποφυγή στιγματισμού από την επαφή των οικογενειών με ψυχιατρικές δομές /ευκολότερη πρόσβαση των οικογενειών σε σχολικές δομές υποστήριξης
- Παραγωγικότερος συντονισμός των ειδικών-δασκάλων-σχολείου
- Εφαρμογή παρεμβάσεων σε πραγματικά πλαίσια
- Πολύτροπη αξιολόγηση παιδιού-παρέμβασης
(Warner et al., 2006; Weist, 2003; Κουρκούτας, 2008)